

DANMARK EKSPEDITIONENS POLITISKE BETYDNING

Af dr. phil. *Dan Laursen*

I år, tresindstyve år efter at Danmark Ekspeditionen afsejlede fra København, er Grønlands politiske status fuldstændig afklaret og derfor en ganske anden end tilfældet var, da Mylius-Erichsen og hans ekspeditions-kammerater drog afsted.

Såvidt det kan ses af datidens litteratur, herskede der i store kredse af befolkningen, herunder også de politiske, den anskuelse, at Danmarks suverænitet over Grønland kun var gældende i de egne, hvor der var dansk administration. Og dette var på trods af, at det i artikel 4 i Kielerfreden af 1814 fremgår, at Danmark ved fredstraktaten fik besiddelsen af og overhøjheden over hele Grønland. I denne forbindelse bør det også erindres, at Danmark så sent som i 1919 søgte international anerkendelse af sin suverænitet over hele Grønland, hvilket må siges at være ret malplaceret, såfremt der ikke i politiske og administrative kredse stadig herskede en lignende anskuelse angående suveræniteten, som den, der var gældende omkring århundredeskiftet, d. v. s. i de år Mylius-Erichsen ledede sine to ekspeditioner til den nordligste del af Grønland. Den ovennævnte aktion i 1919 var som bekendt den direkte foranledning til Østgrønlandstraktaten af 1924 – og Norges occupation af visse dele af Østgrønland i 1931. Dette sidste førte til retssagen ved den internationale domstol i Haag, hvor Danmarks suverænitet over Grønland blev fuldgyldig bekræftet.

Men som anført var overhøjhedsspørgsmålet ikke afklaret på Mylius-Erichsens tid, og det er sådan set ganske forståeligt.

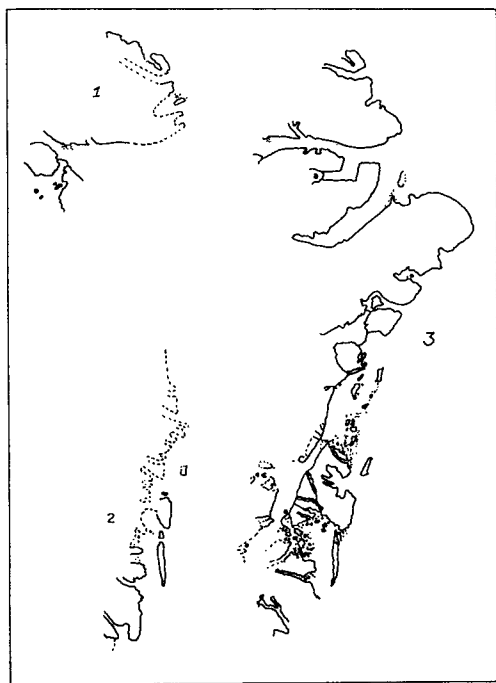
Først og fremmest var Grønland slet ikke kendt i sin fulde udstrækning. Den nordøstlige del var stadigvæk en „hvid plet“ på kortet, og til den øvrige del af Nordgrønland havde man kun et såre mangelfuldt kendskab. Hertil kom, at den danske stat kun havde udstrakt sin administration og sit kulturelle arbejde, herunder forskning, på Grønlands vestkyst til strækningen fra Kap Farvel til Upernavik distriktets nordgrænse og på østkysten fra Kap Farvel til Scoresbysund. Her var administrationen dog indskrænket til området omkring Angmagssalik. Virksomheden på østkysten var iøvrigt af ret ny dato. Graah havde ganske vist under forsøget på at finde Østerbygden taget landet mellem Kap Farvel og Dannebrog's Ø i den dan-

ske konges og Danmarks besiddelse den 18. august 1829 under navnet Frederik den Sjettes Kyst, men strækningen fra Dannebrog's Ø til Erik den Rødes Ø nord for Angmagssalik blev først taget i besiddelse af Den Danske Konebaads-Ekspedition under ledelse af Gustav Holm og V. Garde den 20. september 1884 under navnet Christian den Niendes Land. Det var som bekendt under denne ekspedition, at stammen ved Angmagssalik blev opdaget, hvilket gav stødet til oprettelsen i 1894 af handels- og missionsstationen. Området fra Erik den Rødes Ø til Scoresby Sund blev undersøgt i årene 1898–1900 af Carlsbergfondets Expedition til Øst-Grønland under ledelse af G. C. Amtrup, der sammen med Ejnar Mikkelsen og to andre ledsagere roede strækningen i åben båd. Selve Scoresby Sund området var blevet undersøgt af Den østgrønlandske Ekspedition 1891–92 under C. H. Ryder. Denne ekspedition havde været i land ved Kap Broer Ruys længere nordpå, hvorefter farvandet udfør Franz Joseph Fjord og Liverpool Kysten indtil Scoresby Sund blev gennemsejlet. Men herved blev det. Udlandets øjne havde også været rettet mod den midterste del af østkysten. Efter at englænderne Wm. Scoresby i 1822 og Clavering i 1823 havde besøgt området blev der et ophold i udforskningen. Men så i 1869–70 indledtes en fornyet indsats af tyskerne under Koldewey og Payer, medens svenskerne i tiden fra 1883–1901 gennemførte ekspeditioner under A. Nordenskiöld, Nathorst og Kolthoff. Fridtjof Nansens berømte indlandsisvandring i 1888 udgik som bekendt også fra østkysten, og endelig i 1905 var Hertugen af Orleans med „Belgica“ i egnene nord for Franz Joseph Fjord systemet. Han nåede det hidtil nordligste punkt på den egentlige østkyst nemlig Kap Bismark, hvorfra en skitse blev tegnet af det nærmeste land mod nord.

Området blev således i løbet af disse år skitse-mæssigt kortlagt, og man fik et vist kendskab til landets naturhistorie. Men som det vil ses, havde initiativet ligget hos udenlændinge, og man kan heri se den tendens i opfattelsen, at landet nord for Scoresby Sund var et område, der var åbent for alle.

Også i Nordgrønland havde en lignende udvikling fundet sted, dog med den forskel, at Danmark ikke havde vist en tilsvarende interesse for undersøgelser, som tilfældet var i Sydøstgrønland.

I 1818 opdagede englænderen John Ross eskimoerne ved Kap York. Men allerede før den tid havde der været fremmede nationers hvalfangere i Melville Bugt. Sir John Franklins forsvinden i det kanadiske archipelag foranledigede en strøm af eftersøgningsskibe til de nordgrønlandske farvande. Nogle af disse ekspeditioner tabte det oprindelige formål med udsendelsen af syne og begyndte at stræbe efter selveste Nordpolen. Dette gælder især amerikanerne under Kane og Hayes. De startede derved den amerikanske polartradition, som bl. a. skulle se så stolte resultater som Rob. E. Pearys „besejring“ af Nordpolen. I 1891 begyndte Peary den lange

Nordøst Grønland fra Ardencaple Inlet til Kap Bridgman. Kystlinien før og efter Danmark Ekspeditionen. 1. Område kortlagt af Peary 1891–1900. 2. Område kortlagt af Hertugen af Orleans 1905. 3. Område kortlagt af Danmark Ekspeditionen 1906–08. (Efter Medd. om Grøn. Bd. 46. Nr. 2).

række af ekspeditioner, der strakte sig over 18 år, og som skulle sætte sig så stærke spor i Thule eskimoernes erhvervs-kulturelle udvikling. Når det siges, at Peary var 18 år på disse kanter, må man dog ikke forledes til at tro, at al tiden gik med at forsøge at nå Nordpolen. I de dage havde den amerikanske regering aldeles ikke spendérbukserne på, når det drejede sig om polarekspeditioner. Udrustningen og udsendelsen var helt overladt til det private initiativ, og for at få pengene til at flyde var det nødvendigt

at komme hjem med resultater, der kunne vække opsigt, det være sig en traversion af indlandsisen med tilhørende opdagelse af nyt land, hjembringningen af meteoriter – eller bare af ræve- og isbjørneskind, blot noget der kunne gøres i penge, enten ved direkte salg eller udmøntes gennem foredrag og udstillinger. Peary og Kap York eskimoerne var i lige høj grad afhængige af hinanden, men i det lange løb blev Peary en nødvendighed for eskimoerne, da han blev den eneste, der forsynede dem med de fornødenheder, hvis behov han selv havde skabt. Han anså sig derfor som deres store, hvide fader, og betragtede nærmest landet og dets indbyggere som sin private ejendom. Han så ikke med blide øjne på andre, som kunne anses for konkurrenter på den ene eller anden front. Da Peary fortjent havde nået sit mål: Nordpolen og trak sig tilbage, „arvede“ hans næstkommanderende fra den sidste ekspedition MacMillan området og brugte det som sin basis for Crokerland ekspeditionen. Begge disse to amerikanere havde på lange slæderejser dækket betydelige dele af Nordgrønland, og Peary havde egenhændig kortlagt området i bunden af Independence Fjord samt den nordligste part af kysten med landets nordligste punkt Kap Morris Jesup helt ned på østkysten af Peary Land. Denne udvikling i området nord for Dansk Vestgrønland havde omkring århundredeskiftet vakt bange anelser i visse danske kredse, og nogle var vågnet op til dåd for at sikre denne del af landet for den danske stat. Blandt dem var Ludvig Mylius-Erichsen. I 1902

havde han startet Den Danske Litterære Grønlandsekspedition med Knud Rasmussen, Harald Moltke, Alf. Bertelsen og Jørgen Brønlund som ledsagere. I 1902-03 arbejdede man i Dansk Vestgrønland. I foråret 1903 genåbnede ekspeditionsdeltagerne, dog uden Bertelsen, den gamle slædevej over Melville Bugt og tilbragte den følgende sommer og vinter iblandt Kap York eskimoerne. Mylius-Erichsens bevæggrund for denne overvintring er ganske klar. Man var i Danmark blevet klar over sagerens stilling i dette område, beboet af verdens nordligste mennesker. Da Peary for at nå sit mål skød sine baser længere og længere nordpå, og samtidig forlagde dem til den vestlige side af farvandene, der skiller Grønland og det kanadiske archipelag, betød det, at Kap York befolkningen ikke i samme høje grad kunne få de materialer og varer, som Peary havde lært dem at kende og bruge. Men det betød også, at Peary var ved at slippe sit tag i det, der med rette af mange blev betragtet som dansk land, eller i hvert fald land som burde tilhøre Danmark. Mylius-Erichsen havde også områdets statsretslige forhold for øje. Efter at have gennemkørt kyststrækningen fra det nordligste punkt i Dansk Vestgrønland, Krauls Ø, til Kap York, erklærede han i Kong Christian den Niendes navn strækningen taget i besiddelse for den danske stat. En lignende handling foretoges ikke for området nord for Kap York, men efter hjemkomsten agiterede Mylius-Erichsen stærkt for, at den danske stat hævdede sin overhøjhed over Kap York distriktet, der regnedes helt op til Humbolt Gletscher. Dette skulle ske ved at staten udstrakte sin administration til området og anlagde en handelsstation. Staten ønskede imidlertid ikke dette, men mente at opgaven burde løses ved privat initiativ. Mens Mylius-Erichsen tog fat på forberedelsen af sin næste og meget større ekspedition: Danmark Ekspeditionen, sendte Dansk Missionsselskab en delegation til Kap York i sommeren 1905 for at konstatere eskimoernes åndelige og materielle behov. Og medens Mylius-Erichsen og hans nye ekspeditions-kammerater var på ekspedition i den østlige del af Nordgrønland, opholdt Knud Rasmussen sig i den vestlige del for at påbegynde det arbejde, der førte til Kap York stationen Thules oprettelse i 1910. Takket være Mylius-Erichsens initiativ har Dannebrog således været uafbrudt i Thule distriktet siden 1903, hvilket ikke var uden betydning, da USA i 1916 ved købet af Dansk Vestindien lovede ikke at ville gøre indsigelse, når Danmark søgte sin overhøjhed over hele Grønland internationalt bekræftet.

Næppe var Mylius-Erichsen i 1904 vendt hjem fra Kap York distriktet, før han påbegyndte udarbejdelsen af planerne for en ekspedition til Nordøst Grønland, den, der i 1906 kom afsted under navnet Danmark Ekspeditionen til Nordøst Grønland. Den drivende ide hos Mylius-Erichsen var, således som det fremgår af mange udtalelser under private såvel som offentlige møder, at få udfyldt den del af grønlandskortet, der stadigvæk var hvidt. Peary havde, som nævnt, på ekspeditionen i

1891–92 traverseret Nordgrønlands indlandsis og havde nået egnene ved bunden af Independence Fjord. I 1900 foretog han rejsen rundt om Grønlands nordligste kyst, nåede nordpunktet Kap Morris Jesup den 13. maj og fulgte derefter kystens drejning mod sydøst, indtil han den 20. maj nåede Kap Clarence Wyckoff, hvorpå han returnerede. På begge rejser kortlagdes nye dele af Grønland. Den resterende, fuldstændig ukendte strækning mellem Pearys Kap Clarence Wyckoff og Hertugen af Orleans Kap Bismark var Mylius-Erichsens mål. Ideen om et dansk arbejde i Øst- og Nordøstgrønland var for så vidt ikke ny, som Amdrup i 1902 havde søgt Carlsbergfondet om midler til at udruste en ekspedition til området som en slags fortsættelse af fondets Østgrønlandsekspedition i 1898–1900. Fondet havde imidlertid bundet sig til andre opgaver og kunne ikke på det tidspunkt afse den nødvendige sum. For Danmark var det derfor uhyre heldigt, at Mylius-Erichsen med glødende iver og begejstring umiddelbart efter hjemkomsten fra de hårde strabadser i Melville Bugt og Kap York distriktet gik igang med at skabe interesse for og samle midler til at starte ud på ny til et endnu hårdere livtag med naturen. Og dobbelt heldigt var det, at det lykkedes ham at gennemføre sit forehavende. På et tidspunkt, hvor man ikke herhjemme havde gjort sig Grønlands statsretlige stilling klar, bidrog Mylius-Erichsen ved iværksættelsen og gennemførelsen af det grundlæggende kortlægningsarbejde og hele den øvrige videnskabelige virksomhed til at befæste Danmarks suverænitet over *hele* Grønland. Arbejdet på Danmark Ekspeditionen fik sin store betydning under proceduren i Haag. Vel blev der ikke svunget flag og udtalt proklamationer ved ekspeditionens ankomst til Nordøst Grønland, men som Knud Rasmussen engang har udtalt: „– man betragter ikke længere den gammeldags „Tagen i Besiddelse“ af egne som eneste afgørende. Man erobrer nu lande af Grønlands art gennem civilisatorisk arbejde.“

Det var netop det Danmark Ekspeditionen gjorde.